

Paisatge després de la matança

Ruanda va quedar tenyida de sang l'any 1994 amb la matança de tutsis per part d'hutus. Aquell conflicte va desaparèixer de les nostres televisions en un tres i no res, tot i la magnitud de la tragèdia. Ara, l'editorial Edicions 1984, en la seva col·lecció "Temps Maleïts", publica el llibre 'La vida nua', de Jean Hatzfeld, que recull els testimonis dels supervivents del genocidi. EL TEMPS n'avança la introducció i recull alguns altres fragments.

El 1994, entre el dilluns 11 d'abril a les 11 h del matí i el dissabte 14 de maig a les 2 h del migdia, uns 50.000 tutsis, d'una població d'aproximadament 59.000, van ser massacrats amb matxet cada dia de la setmana, de les 10.30 h del matí a les 4 h de la tarda, per milicians i veïns hutus als turons del municipi de Nyamata, a Ruanda. Aquest és el punt de partença d'aquest llibre.

Uns quants dies abans, el vespre del 6 d'abril de 1994, l'avió que duia a Kigali el president de la República ruandesa, Juvénal Habyarimana, esclata sobre l'aeroport. Aquest atemptat precipita el senyal de les matances de la població tutsi, les quals, planificades des de feia mesos, comencen a trenc d'alba als carrers de la capital i s'estenen per tot el país.

A Nyamata, poble de Bugesera, una regió de turons i d'aiguamolls, les matances comencen al carrer gran quatre dies més tard. Multitud de tutsis busquen refugi tot seguit a les esglésies o fugen als platanars, als aiguamolls i als boscos d'eucaliptus. Els dies 14, 15 i 16 d'abril, cinc mil persones són assassinades a l'església de Nyamata, i cinc mil més a la N'tarama, un poblet situat a una vintena de quilòmetres, per milicians, militars i la immensa majoria dels seus veïns hutus. Aquestes dues massacres inicien el genocidi en aquesta contrada àrida de laterita argilosa. Allà dura fins a mig maig. Durant un mes, les milícies d'executors del genocidi, disciplinats, sobris, cantadors, encerclen i empaiten els fugitius a tra-

vés dels boscos d'eucaliptus de Kayumba, als aiguamolls de papirs de Nyamwiza, armats amb matxets, llances i maces; això els permet matar cinc tutsis de cada sis, tants com en el conjunt de pobles ruandesos, molts més que a les ciutats.

Durant uns quants anys, els supervivents dels turons de Nyamata, com els d'altres llocs, han guardat silenci, un silenci tan enigmàtic com el dels supervivents l'endemà d'haver obert els camps de concentració nazis. Per uns, expliquen, "la vida s'ha trencat"; per uns altres, "s'ha aturat"; encara n'hi ha d'altres que diuen que "cal absolutament reprendre-la"; això no obstant, tots admeten que entre ells només parlen del genocidi. D'aquí ve la iniciativa de tornar-hi i parlar amb ells, de beure cervesa Primus a ca la Marie-Louise, o vi de plàtan a la factoria de Kibungo, de multiplicar les visites a les cases de tova, a les terrasses de les tavernes, a l'ombra de les acàcies, tímidament primer, amb més confiança i familiaritat després, a la recerca d'en Cassius, la Francine, l'Angélique, la Berthe i altres, per convèncer-los de parlar [...].

Per explicar aquest silenci tan llarg també diuen, per exemple, que "es van sentir deixats de banda, com si fossin de més en aquella situació". I també "que desconfiaven dels humans", que estaven massa desanimats, allunyats, "ensorrats". Que es van sentir "incòmodes", o a vegades fins i tot "blasrables", per haver ocupat el lloc d'un conegut o haver reprès els costums dels vius.





Jean-Baptiste Munyankore, de 60 anys, és un dels tutsis supervivents de la matança de l'any 1994. Munyankore era mestre d'escola.

[...]

Un genocidi no és pas una guerra particularment sagnant i cruel. És un projecte d'extermini. L'endemà d'una guerra, els supervivents civils senten una forta necessitat de testimoniar; en canvi, l'endemà d'un genocidi els supervivents aspiren estranyament al silenci. Aquest abatiment és trasbalsador.

[...]

Un genocidi és –resumint la definició d'una entre ells– una empresa inhumana imaginada per humans, massa boja i massa metòdica perquè es pugui entendre. El relat de les corredisses pels aiguamolls de la Claudina, l'Odette, en Jean-Baptiste, la Christine i els seus veïns; la narració sovint durament i magníficament expressada dels bivacs, la decadència, la humiliació després d'haver estat apartats; l'aprensió davant la mirada dels altres, les obsessions, les complicitats, les preguntes sobre els records; les seves reflexions de supervivents, però també d'africans i de camperols, permeten d'apropar-s'hi molt.

[...]

Cassius Niyonsaba, dotze anys, escolar / Turó de N'tarama. El pare era mestre, la mare, camperola. De la meua família paterna, només jo sóc viu. De la meua família materna, també sóc l'únic supervivent. Ja no recordo quants

germans grans tenia, ni tampoc quants de petits, perquè tinc la memòria massa consirosa per aquest gran nombre de morts i ara ja no és àgil amb les xifres. D'altra banda, això també m'ha fet quedar enrere a l'escola.

Ara bé, puc reviure de manera clara les massacres a l'església i la ferocitat dels interahamwes. Anomenen interahamwes els hutus que maten. Ens vam acostumar a trobar-los pel camí. Ens llançaven amenaces sorolloses. Les sentíem i ens dèiem que les coses no anaven gens bé, però de fet no ens ho acabàvem de creure. Després de l'accident de l'avió, els hutus del veïnat del meu turó venien cada dia a matar gent en els seus barris d'origen, sense ni tan sols esperar que es produïssin les batusses o disputes habituals.

[...]

Innocent Rwilliza, trenta-vuit anys, mestre / Centre Nyamata.

[...] Recordo que un vespre, unes setmanes abans dels atacs, tornava de la feina en companyia d'un col·lega i veí hutu. Parlàvem del que es negociava a la cimera d'Arusha entre els governants i els rebels, i de les nostres inquietuds polítiques. A mig camí, es va aturar i em va mirar; em digué: "Innocent, us exterminaran." Li vaig replicar: "No ho crec. Patirem una altra vegada, però segurament

ens salvarem." Em va repetir: "Innocent, escolta'm, morireu tots." Al cap de poc temps, el vaig veure pel barri, es passejava dins d'una camioneta de militars del camp de Gako; assenyalava amb el dit les portes d'aquells que calia matar. Em va veure i, simplement, va continuar amb la seva feina.

[...]

Ara bé, hi ha una altra raó, una mica delicada d'explicar, per haver-nos separat; i necessito dir-la. És aquesta. Quan en una família ha de morir tothom, quan no pots fer res per salvar la teua dona o alleugerir-li els sofriments, i a ella li passa el mateix, és millor que et matin en un altre lloc [...] Si no ets tu qui mors primer, si has de sentir els crits del pare, la mare, la dona i el fill, i no pots moure un dit per salvar-los, o encara que només sigui per ajudar-los en el moment de la mort, et moriràs també pel trasbals dels sentiments que hi havia entre vosaltres a la bona època.

Sovint organitzaven emboscades. S'amagaven en silenci en un lloc mentre altres col·legues seus ens corrien darrere per fer-nos caure com antílops i encaminar-nos cap a on s'havien amagat els tramposos. I d'aquesta manera mataven més gent.

[...]

Nosaltres fugíem esperitats al menor soroll, furgàvem la terra ajaguts mirant de trobar mandioca, els polls se'ns menjaven, morfem tallats a trossos amb els matxets com les cabres al mercat. Ens assemblàvem als animals, perquè ja no ens assemblàvem als humans que havíem estat abans, i ells, a més, s'havien acostumat a veure'ns com animals. En realitat, eren ells els que havien esdevingut animals. Havien privat d'humanitat els tutsis per matar-los més còmodament, però havien esdevingut pitjors que els animals de la malesa, ja que havien deixat de saber per què mataven. Quan un interahamwe atrapava una tutsi embarassada, primer li punxava la panxa amb la fulla d'un ganivet. Fins i tot la hiena tacada és incapaç d'imaginar aquesta mena de crueltat amb els ullals [...]

Molts periodistes estrangers han explicat que les cerveses i begudes semblants havien tingut un paper decisiu en les matances. És cert, però el paper

“Ja no recordo ni quants germans grans tenia”

és invers al que creuen ells. D'alguna manera, molts de nosaltres devem la nostra supervivència a la Primus i podem donar-li les gràcies.

Els executors anaven sobris al matí per començar a matar. Però al vespre buidaven més Primus que de costum, per recompensar-se, i això els afeblia l'endemà.

[...]

He llegit que després de cada genocidi els historiadors expliquen que serà l'últim. Perquè mai més ningú no podrà acceptar una infàmia semblant. Em sembla una sortida sorprenent. Els responsables del genocidi de Ruanda no són pagesos pobres i ignorants, ni tampoc els interahamwea feroços i alcohòlics; són persones instruïdes. Són professors, polítics, periodistes que es van expatriar per estudiar la Revolució Francesa i les ciències humanes.

Marle-Louise Kagoyire, quarantacinc anys, comercianta / Carrer gran de Nyamata. [...] Els hutus tenien la sort de monopolitzar tots els favors i els bons llocs de treball de l'Estat, [...] Tenien tantes ganes d'eliminar-nos que van agafar la mania de cremar els nostres àlbums de fotografies durant els pillatges, per tal que els morts no tinguessin ni l'oportunitat d'haver existit.

[...]

Algunes vegades, dones hutus vénen a casa a buscar feina [...]. No paren de repetir que elles no van fer res, que no van veure res, que els seus homes no eren pas uns interahamwes, que la culpa de tot el que va passar és de les autoritats. Diuen que els veïns van ser obligats a escorxar pels interahamwes; si no, haurien estat ells els morts; i amb aquesta explicació en tenen prou. Jo em dic: “Aquells hutus van matar sense tremolar i ara fugen d'estudi amb discussions sobre la veritat, això no va bé.” Per tant, no estic segura que això no pugui tornar a començar un dia.

Amb el genocidi tothom hi va sortir perdent: els tutsis, els hutus, els supervivents, els interahamwes, els comerciants, els camperols, les famílies, els nens, tots els ruandesos. Fins i tot potser també els estrangers i els blancs que no volien veure res del que passava i que van sentir una compassió tardana.

Christine Nyiransabimana, vint-i-dos anys, camperola / Turó de Maranyundo. [...] Tant al meu sector com al centre de Nyamata, vaig veure com molts hutus coneguts i veïns mataben tutsis cada dia del genocidi, darrere dels interahamwes o dels militars. De retorn a casa, al vespre, aquells camperols es vantaven de la feina feta als aiguamolls o a les selves. S'entrenaven amb les cadires davant de casa; les dones preparaven la carn, ja que els hutus mataben les vaques juntament amb els tutsis. Compraven beguda, perquè s'apoderaven dels diners dels morts. I quan ja ha-

vien satisfet el ventre, s'explicaven com havia anat el dia, és a dir, quants n'havien mort. Feien concursos. N'hi havia que deien que n'havien matat dos, altres deu. Els que no mataben feien veure que havien matat per evitar que els matessin.

[...]

Una altra cosa molt important és que els interahamwes van voler matar tots els tutsis casats amb hutus, i fins i tot els hutus que vivien tranquil·lament al costat dels tutsis. Després de la mort del pare [tutsi], els veïns m'amenaçaven perquè tenia sang tutsi. Per la meua banda, jo em considerava hutu per evitar la mort, però tenia molta por.

[...]

Crec que l'origen del desastre és la ignorància i l'enveja. No són tan sols els blancs els que van inculcar als hutus l'enveja i el temor cap als tutsis; el president Habyarimana i la seva dona Agathe també en són culpables, perquè el seu afany de riquesa no tenia aturador.

[...]

D'altres [hutus] no sospesen què van fer, com si només haguessin fet una bestiesa d'amagat, sense cap conseqüència. Un dia, la mare va anar al procés d'un dels assassins del pare, un veí. Va topar amb la mare al passadís del tribunal, la va saludar amablement, li va preguntar per la família, les pluges, la parcel·la, li va dir adéu i va tornar a la presó com si tornés a casa. La mare va quedar bocabada abans de plorar.

Recollit per Oriol Cortacans



CONSOLAT DE MAR

LA SOLUCIÓ PER A LES ESCOLES DE MÚSICA

CONSULTEU LES NOSTRES
OFERTES DE NADAL

C/ Mig. 6 • 46180 - BENAGUASIL (València)
Tlf: 34 96 273 73 75 • email: consolat@teletel.es